

Oponentský posudek doktorské disertace na téma "Humanitární intervencie z pohledu mezinárodního práva" předložené Mgr. Janou Ondrovičovou

Předložená disertace v celkovém rozsahu 165 stran je věnovaná problematice, jejíž aktuálnost potvrzuje především eskalující počet humanitárních katastrof spojených s rozsáhlým porušováním lidských práv a humanitárního práva. K těmto nežádoucím jevům dochází ve všech světových regionech, což představuje výzvu pro mezinárodní společenství i mezinárodní právo. V tomto směru je autorčina zevrubná analýza právních aspektů humanitární intervence cenným příspěvkem do diskuse o legálnosti ozbrojeného zásahu jedněch států v jiném státě ve snaze odvrátit humanitární katastrofu a zastavit masové porušování fundamentálních lidských práv.

I. V této souvislosti je k ocenění především celková koncepce práce, která umožňuje uchopit zkoumanou materii v její komplexnosti. Elaborát je členěn do 5 logicky provázaných kapitol, dotýkajících se všech podstatných právních aspektů humanitární intervence. Již v úvodní kapitole autorka naznačuje její doktrinární neustálenost a názorovou různorodost na její obsah a legálnost, a to zejména z pohledu relevantních ustanovení Charty OSN (viz článek 2(4)). Autorčin přístup k materii akcentuje význam mocenských změn a to jak ve vztahu k možné obyčejové a zejména smluvní úpravě humanitárně podmíněného ozbrojeného zásahu a jeho souladu s příslušnými ustanoveními Charty OSN. V této souvislosti se nabízí k diskusi vztah mezi článkem 2(4) a kapitolou VII. Charty OSN. Lze obsah článku 2(4) považovat za dílčí kodifikaci v té době již obecným obyčejovým právem normovaného zákazu použití síly, (který v rudimentární podobě dopadl na Německo a jeho spojence) anebo za primárně Chartou normovanou povinností členských států teprve následně ustálenou jako obyčejové právo? Jaká je v tomto kontextu podle autorky vazba na kapitolu VII.? Může být její obsah interpretován jako smluvně založený mechanismus kolektivního donucení při porušení jak článku 2(4) tak i obyčejovým právem normovaného zákazu použití síly v kogentní kvalitě. Lze se domnívat, že obyčejová normativita reaguje pružněji na změny mocenských poměrů než úprava smluvní a to včetně Charty OSN? Tyto otázky uvádí oponentka proto, že jsou důležité pro zkoumání významu a počtu precedentů schopných rozšířit obsah obyčejově ustálených i smluvně vyjádřených pravidel včetně článku 2(4) (V práci viz kapitola 2 str. 70-97). Uvedené otázky jsou relevantní i pro hodnocení stanovisek zpochybňujících legálnost humanitární intervence, které jsou předmětem kapitoly třetí.

II. Zde autorka mimo jiné zdůrazňuje význam mezinárodním právem normované ochrany lidských práv a v této souvislosti dokládá neudržitelnost tradičního konceptu suverenity a nevměšování do vnitřních záležitostí státu. Uvádí řadu faktorů vyžadujících novou interpretaci suverenity (včetně internacionalizace lidských práv, globalizace a změn v charakteru soudobých válek). Dle autorky je třeba na státní suverenitu pohlížet z hlediska zodpovědnosti (str. 117). Znamená to, že členstvím v OSN na sebe státy berou povinnosti zodpovědného člena mezinárodního společenství a i v pozici suverénů se tak budou chovat zodpovědně, ochraňovat životy a blaho vlastního obyvatelstva (str. 118).

Jestliže stát selže ve své primární povinnosti chránit své obyvatelstvo, přesouvá se dle autorky tato odpovědnost na mezinárodní společenství, které může použít všechny prostředky k ochraně základních lidských práv ve jménu lidskosti a to včetně humanitární intervence. Autorka v daném kontextu používá výraz "narušení státní suverenity", což vyžaduje vysvětlení už proto, že tento termín je obecně používán spíše v souvislosti s nedovoleným chováním státu. Lze se nicméně domnívat, že autorce jde především o obsahovou proměnu suverenity, k čemuž docházelo i v minulosti v souvislosti se změnami historické reality. Z textu práce dále není zcela jasné, zda odpovědnost státu za ochranu vlastního obyvatelstva (též vyjadřovaná jako responsibility to protect) spojuje autorka s novým (omezeným) pojetím suverenity plynoucím z lidsko-právních povinností, které má z mezinárodního smluvního a obyčejového práva, či zda celý výše uvedený konstrukt vidí spíše jako imperativ morální. Rovněž "přesun odpovědnosti na mezinárodní společenství" vyžaduje osvětlení. Má autorka na mysli mezinárodní společenství států sdružených v OSN či jinou širěji pojatou mezinárodní komunitu. Též by bylo na místě objasnit o jakou právní argumentaci opírá oprávnění mezinárodního společenství použít všechny prostředky k ochraně lidských práv "ve jménu lidskosti". Domnívá se, že je možný extenzivní výklad relevantních ustanovení Charty, zejména článku 2(4) a kapitoly VII., či že se nabízí jiná alternativa, zejména ve spojení s ochranou lidských práv.

III. Příslušné otázky mají relevanci i ke kapitole čtvrté, rozebírající kritéria pro humanitární intervenci. Není zcela jasné, zda autorka prezentuje koncept humanitární intervenci jako koncept de lege ferenda, který je autorizovaný orgány OSN, či zda jde spíše o autorčin příspěvek do dnes již vcelku bohaté diskuse o právních aspektech zkoumané materie. Vysvětlení by bylo na místě už proto, že jde o poměrně rozsáhlou kapitolu (str. 121 - 148).

IV. Pátá kapitola sumarizuje dílčí závěry předchozích kapitol a shrnuje a doplňuje hlavní myšlenky práce. Autorka podtrhuje nejednotnost názoru států i nauky na humanitární intervenci, případné důvody její legálnosti či naopak její protiprávnosti. V konečnosti pak zdůrazňuje primární odpovědnost Rady bezpečnosti za použití síly v zájmu udržení mezinárodního míru a bezpečnosti a dochází k závěru, že by tento orgán měl vykonávat dohled nad všemi humanitárními ozbrojenými intervencemi, jejíž cílem je ochrana fundamentálních lidských práv. Zbývá však dořešit otázku, na jakém právním základě by tak Rada bezpečnosti konala či k takovému postupu zmocňovala regionální organizace. Jestliže soudobá praxe států nesvědčí ve prospěch extenzivní interpretace článku 2(4) a nelze o něj jednoznačně opřít legalitu humanitární intervence, je třeba prověřit jiné ospravedlňující možnosti včetně odpovědnosti erga omnes za porušování kogentních norem. Mezinárodní ochrana fundamentálních lidských práv k nim nesporně patří. Svě oprávnění by tak měl i požadavek autorizace humanitární intervence Radou bezpečnosti.

V. Předložená disertace nejenže poskytuje komplexní pohled na stav a výsledky současné diskuse vedené na vědecké i oficiální úrovni o koncepčních otázkách humanitární intervence, ale je i cenným obohacením této diskuse. Autorka věnovala pozornost regionální pozitivněprávní úpravě humanitární intervence reflektující realitu

afrického kontinentu přesahující právní rámec charty OSN a dokazující flagrantně potřebu změn normativity, která již neodpovídá zájmům mezinárodního společenství. Autorka i když v řadě souvislostí poukazuje na nedostatečnosti aplikace článku 2(4), nezpochybňuje jeho účel a užitečnost a nestaví se za názor, že unilaterální ozbrojená akce bez reference k obecně platným normám nepřináší nebezpečí.

VI. Práce je původní jak z hlediska koncepce, tak i struktury a celkového zpracování. Její výstupy odpovídají stanoveným cílům. Autorka práci založila na hluboké znalosti relevantních primárních pramenů, odborné literatury i reality afrického kontinentu. Samotná volba tématu i způsob zpracování prokázal i autorčinu schopnost interpretovat problematiku humanitární intervence v širším kontextu systému mezinárodního práva. Disertace je opřená o bohatý seznam literatury a je vybavena kvalifikovaným poznámkovým aparátem. Jazyk práce je odborný na požadované literární úrovni. S ohledem na celkovou velmi dobrou úroveň předložené disertační práce tuto doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 8.8.2012

.....
Doc. Dr. S. Hýbnerová CSc.
Oponentka